

İLKÖĞRETİM 1. SINIFLARDA ÖĞRENME ÖĞRETME SÜRECİNİN BETİMLENMESİNE YÖNELİK BİR DURUM ÇALIŞMASI

Prof. Dr. Nuray SENEMOĞLU

H.Ü Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Eğitim Programları ve Öğretim
Anabilim Dalı. Beytepe / Ankara
www.nsenem@hacettepe.edu.tr

Dr. Hülya PEHLİVAN

H.Ü Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Eğitim Programları ve Öğretim
Anabilim Dalı. Beytepe / Ankara
www. hulyapeh@hacettepe.edu.tr

ÖZET: Bu araştırmada ilköğretim 1. sınıflarda gerçekleşen öğrenme-öğretme sürecinin betimlenmesi amaçlanmıştır. Farklı başarı düzeyindeki okullardan seçilen sınıflar, kendi içinde bütüncül olarak ele alınıp daha sonra birbirleri ile karşılaştırma yoluna gidildiğinden “bütüncül çoklu durum deseni” kullanılmıştır. Ankara merkez ilçelerde bulunan birer 1. sınıf ve bu sınıfların öğretmenleri çalışma grubuna dahil edilerek maksimum çeşitlilik örneklemesine gidilmiştir. Veri toplamak amacıyla gözlem formu ve görüşme formu kullanılmış, henüz okuma yazmayı sökemedikleri için çoktan seçmeli başarı testi uygulamasına gidilmemiştir. Araştırma sonucunda; öğretim hizmetinin niteliği, strateji yöntem ve tekniklerin işe koşulması, sınıf yönetimi, araç-gereç kullanımı, değerlendirme sürecine ilişkin bulgular elde edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: İlköğretim 1. sınıf, öğrenme-öğretme süreci, öğretim hizmeti

1. GİRİŞ

Eğitim, insan davranışlarının oluşturulması, değiştirilmesi ve geliştirilmesi temeline dayalı etkinlikler bütünüdür. Eğitimin niteliğini arttırmak ve öğrenci öğrenmelerini kalıcı hale getirmek amacıyla pek çok öğrenme kuramı

geliştirilmiştir. Bunlardan biri de tam öğrenme kuramıdır. Eğer uygun eğitim ortamları sağlanırsa eğitim ortamında bulunan tüm bireylerin öğrenebileceği, insanların farklı şekillerde ve oranlarda öğrenebileceği ancak uygun eğitsel koşulların sağlanması halinde bireysel farklılıkların etkisinin azalacağı ve düzeltilmemiş öğrenme hatalarının gelecekte pek çok öğrenme güçlüğüne sebep olacağı gibi temel sayıtlıları içinde barındıran tam öğrenme kuramı uygun sınıf aktiviteleri yoluyla kazandırılması gereken davranışların % 80-90'ının öğrencilerin büyük bir çoğunluğuna kazandırılabilceğini savunur.

Tam öğrenme modelinin ana değişkenlerinden biri öğretim hizmetinin niteliğidir. Öğretim hizmetinin niteliği öğrenilecek olan ünitedeki öğelerin kurgulanışı, sunuluş ve açıklanış biçiminin eldeki öğrencilerin öğrenmelerine en uygun şekilde yakınlık derecesi olarak tanımlanmakta (Üstündağ ve Diğer, 2008:350) ve büyük ölçüde ipuçları, pekiştirme (pekiştireç), öğrenci katılımı ve dönüt-düzeltilme olmak üzere dört öğeden oluştuğu savlanmaktadır. Okullarda sunulan öğretim hizmetinin niteliği, öğretmenlerin ipuçlarını ve pekiştireçleri sınıf içinde uygun kullanıp kullanmadıklarına, öğrenciyi etkin olarak öğrenme süreçlerine katıp katmadıklarına, öğrenci öğrenmelerine dönüt verip vermediklerine ve düzeltme işlemlerini uygun yapıp yapmadıklarına göre değişmektedir (Demir, 2005:196). İpucu, pekiştirme, öğrenci katılmalılığı ve dönüt düzeltme işlemlerinin başarıya ulaşabilmesi için uygun strateji, yöntem, teknik ile desteklenmesi gerekir.

Öğretim hizmetinin niteliği ve kullanılan strateji, yöntem ve teknikler kadar öğrenci başarısını etkileme gücünde olan diğeri bir unsur da öğretimin etkili yönetimidir. Öğretimin etkili yönetimi, öğretim ortamının tasarımı, öğretim için uygun materyallerin hazırlanması ve kullanılması, dersin amaçlarına uygun öğretim yöntem ve tekniklerinin kullanılması, eğitim teknolojilerinin eğitim ortamında uygulanması ile öğrencinin öğrenme öğretim sürecine aktif olarak katılımı gibi etkinlikleri kapsamaktadır (Çelik, 2002:4; Pehlivan, 2006:98).

Öğretim hizmetinin niteliği kapsamında düşünülecek diğeri bir husus da öğretmenin sınıfın bütünüyle ilgilenmesi, sınıfta olan tüm olayların farkında

olması ve gerekli gördüğü müdahaleleri zamanında ve etkin bir şekilde uygulanması (Pehlivan, 2008:31) anlamında düşünülen sınıf hakimiyetidir. Sınıf hakimiyeti yüksek olan bir öğretmenden zamanı daha etkin olarak kullanması, öğrencilerin sıkılmadan dersi dinlemesini ve dersten keyif almasını sağlaması, öğrencilerin derse ilişkin yüksek bir akademik benlik tasarımı içinde olmalarını sağlaması, sınıfta daha az disiplin sorunlarının yaşanması için tedbirler alması, öğretmene güven ve saygı duyulmasını sağlaması gibi öğretimin niteliğini olumlu etkileyen sonuçlar ortaya çıkarması beklenmektedir.

Yukarıda belirtilen nedenlerden hareketle, bu çalışma kapsamında ilköğretim birinci sınıflarda öğretme-öğrenme sürecinin nasıl gerçekleştiğini belirlemek amacıyla aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır;

1. Üst, orta ve alt başarı düzeylerindeki okullarda görev yapan öğretmenler öğretme-öğrenme sürecinde;

a. Öğretim hizmetinin niteliğine ilişkin değişkenleri nasıl işe koşmaktadırlar?

b. Strateji, yöntem ve tekniklerden hangilerini, nasıl kullanmaktadırlar?

c. Sınıf yönetimini nasıl gerçekleştirmektedirler?

d. Hangi araç-gereçleri, nasıl kullanmaktadırlar?

e. Değerlendirme sürecinin nasıl gerçekleştirmektedirler?

2. YÖNTEM

Araştırma Deseni

İlköğretim üçüncü sınıf düzeyinde eğitim kurumlarının betimlenmesi amacıyla yapılan bu çalışmada farklı başarı düzeyindeki okullardan seçilen sınıflar kendi içinde bütüncül olarak ele alınıp daha sonra birbirleri ile karşılaştırma yoluna

gidildiği için “bütüncül çoklu durum deseni” kullanılmıştır (Yıldırım ve şimşek, 2005).

Çalışma Grubu

Araştırmanın evrenini Ankara ili merkez ilçelerde bulunan ilköğretim okullarındaki ikinci sınıflar oluşturmaktadır. Araştırmanın yapılacağı okulun belirlenmesinde Eđitim Teknolojileri Genel Müdürlüđü tarafından ilköğretim okullarına yönelik olarak yapılan LGS (Liselere Giriř Sınavı) sonuçları kullanılmıştır. Ankara Merkez ilçelerde yer alan ilköğretim okulları öğrencilerin bu sınavdan aldıkları puanların ortalamaları doğrultusunda belirlenen üst, orta ve alt okullardan ikişer okul ve bu okullarda bulunan birer üçüncü sınıf çalışma gurubu olarak sečilerek “maksimum çeşitlilik örneklemesine” gidilmiştir (Yıldırım ve şimşek, 2005). Sınıf öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda, farklı başarı düzeyine sahip üçer öğrenci ile odak grup görüşmeleri yapılmıştır.

Verilerin Toplanması

Bu araştırmada Bloom’un (1996) Tam Öğrenme Modelinde vurguladığı öğretim hizmetinin niteliğine ilişkin ipucu, pekiştirme, katılım, dönüt ve düzeltme değişkenleri ile yöntem ve teknikler, araç gereçler, sınıf yönetimi ve değerlendirme sürecinin betimlenmesi amacıyla alan taraması ve uzman görüşleri doğrultusunda hazırlanan “Gözlem Formu” kullanılmıştır. Çalışma grubuna seçilen her sınıf iki araştırmacı tarafından aynı anda bir hafta boyunca gözlenmiş ve belirlenen boyutlarda ayrı ayrı gözlem notları tutulmuştur. İki ayrı araştırmacının gözlem notlarında aynı olan kısımlar belirlenerek veri seti oluşturulmuştur. Toplam 180 saat gözlem yapılmıştır. Gözlem verilerini desteklemek için aynı boyutlarda “öğrenci Görüşme Formu” geliştirilerek uygulanmıştır.

Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması

Bu araştırmada, gözlem ve görüşme formu kullanılarak elde edilen veriler içerik analizi ile çözümlenerek kod ve temalara ulaşılmıştır. Doğrudan alıntıların seçiminde birden fazla veri kaynağında tekrarlanır olmasına ve farklı açıklamalarla ele alınmasına dikkat edilerek bulgular raporlaştırılmıştır. Raporlaştırma aşamasında başarı seviyesi bakımından farklı okullarda bulunan sınıflardan elde edilen veriler karşılaştırılarak yorumlanmıştır.

GÖZLEMEN DEN ELDE EDİLEN BULGULAR

Gözlem formundan elde edilen veriler, öğretmenlerin özelliklerine göre değışmekle birlikte genel olarak verilmiştir. Gözlem formundan elde edilen veriler, formda yer alan maddelerin sırası dikkate alınarak verilmiştir.

Öğretim Hizmetinin Niteliğine İlişkin Gözlem Verileri

Gözlem formundan elde edilen verilere göre; öğretmenlerin öğrencilerin dikkatini etkili bir şekilde çekmek, meraklarını uyandırmak için etkinlik düzenlemedikleri, konuyu benimsemeleri için çaba harcamadıkları, öğrenmeye güdülemedikleri, ne öğreneceklerini, öğrendiklerinin nerede ne işe yarayacağını belirtmedikleri, konuyu örneklerle açıklamadıkları, bununla ilgili örnek durumlar düzenlemedikleri; öğrencilerin neyi, nasıl, niçin öğrenecekleri ile ilgili düşünmelerini sağlamadıkları belirlenmiştir.

Sınıf öğretmenlerinin; öğrencilerin önceki öğrendikleri ile yeni öğrendikleri, bu derste öğrendikleri ile diğer derslerde öğrendikleri arasında anlamlı ilişkiler kurmalarına, öğrencilerin bilginin temellerini somut olarak öğrenmelerine, yeni bilgiyi anlamlı olarak yapılandırmalarına ve öğrencilerin başarılı olmalarına alt, orta ve üst grupta ara sıra sağlandığı gözlenmiştir.

Öğrencilerin eksikliklerini tamamlamaları, yanlışlarını düzeltmeleri için yeni uyarıcıları ve ipuçları alt grupta ara sıra, orta ve üst grupta yoğun olarak

sağlandığı gözlenmiştir. Öğretmenler öğrencilerin düşünmeleri ve üretmelerine yardım etmek için soru sorma yaklaşımı alt grupta gözlenmemesine rağmen, orta ve üst grupta ise ara sıra gözlenmiştir. Öğrencilerin doğru cevapları vermelerinin sağlanması, doğru davranışları yapmaları için gerekli ipuçlarının verilmesi, doğru cevapların takdir edilmesi alt ve orta grupta ara sıra, üst grupta ise yoğun olarak gözlenmiştir.

Öğretmenlerin öğrencilerin ilgileri, gereksinimleri, yeteneklerinden hareket ettiği, (öğrenme birimine gereksinim ve ilgi duymalarını sağladığı); özgün bir ürün üretmeleri için teşvik ettiği ve fırsatlar sağladığı üst grupta ara sıra gözlenmiştir. Buna karşın, alt ve orta grupta öğrencilerin özgün ürünler üretmeleri için teşvik edilmediği, fırsatlar sağlanmadığı gibi bu tür çalışmalar da engellenmiştir. Yapılan gözlemlerde, tüm gruplarda, öğrencilerin derste olmaktan (öğrenmekten) keyif almaları ara sıra gözlenmiştir.

Strateji-Yöntem- Teknik Kullanımına İlişkin Gözlem verileri

Strateji, yöntem ve teknik kullanımına ilişkin olarak yapılan gözlem ve görüşme sonuçlarına göre; üst, orta ve alt grupların her birinde ezberle öğrenmenin teşvik edildiği ve bilgi aktarıcılığı yapıldığı yoğun olarak gözlenmiştir. Yine, öğrencilerin anlamlı düşünmelerinin sağlanmadığı bütün gruplarda yoğun olarak gözlenmiştir. Bütün gruplarda öğretmenlerin; öğrencilerin bilginin temellerini somut olarak öğrenmeleri için ara sıra çaba gösterdikleri gözlenmiştir. Öğrencilerin yaratıcı ve eleştirel düşünmelerinin alt ve orta gruplarda sağlanmadığı, üst grupta ise ara sıra sağlandığı gözlenmiştir.

Sınıf Yönetimine İlişkin Gözlem Verileri

Sınıf yönetimine ilişkin olarak yapılan gözlem ve görüşme sonuçlarına göre; bütün gruplarda sınıfta disiplin olaylarının ara sıra meydana geldiği, öğretmenlerin meydana gelen disiplin olayları ile istendik şekilde ilgilenmedikleri gözlenmiştir. Öğrencilerin bireysel olarak yarışmalarının yoğun olarak teşvik edildiği; derste olmaktan keyif almadıkları, sıkıldıkları ve sadece sorumluluklarını

yerine getirdikleri ve sınıfta dostça ve arkadaşça bir hava yaratılmadığı gözlenmiştir. Öğrencilerin birlikte keyif alarak, ekiple çalışmalarını için alt ve orta grupta etkinlikler ara sıra düzenlenmiş, üst grupta ise bu amaçla bir etkinliğe rastlanmamıştır.

Materyal-Araç-Gereç Kullanımına İlişkin Gözlem Verileri

Sınıf yönetimine ilişkin olarak yapılan gözlem ve görüşme sonuçlarına göre; bütün gruplardaki öğretmenlerin, öğrencilere dergiden ya da kitaptan bilgiyi aynen aktarmasına neden olan ya da düşünmeye yönlendirmeyen, ezberlemeyi teşvik eden sorular sormaktadırlar. Araştırma süresince öğrencilerin çeşitli kaynaklardan (kitap, birey, araç vb.) araştırarak öğrenmesinin teşvik edilmediği, dersin bitiminde öğrencilerin kritik davranışları kazanıp kazanmadıklarının belirlenmediği ve öğrenmeye yardım eden (destekleyen) çeşitli materyallerin etkili olarak kullanılmadığı gözlenmiştir.

Değerlendirme Sürecine İlişkin Gözlem Verileri

Değerlendirme sürecine ilişkin gözlem ve görüşme sonuçlarına göre; öğrencilerin kendilerini ve birbirlerini değerlendirmelerine alt ve üst grupta fırsat sağlanmamakta; üst grupta ise ara sıra fırsat verilmektedir.

Öneriler

Üst, orta ve alt başarı düzeylerinde yer alan okullarda görev yapan öğretmenlerin öğretim hizmeti niteliğini yükseltmeleri için gerekli önlemler alınmalıdır. Bu amaçla öğretmenlerin ipucu verme, pekiştirme yapma, dönüt-düzeltilme etkinlikleri düzenleme ve öğrenci katılımını sağlama gibi konularda eğitim almaları sağlanmalıdır.

Üst, orta ve alt başarı düzeyine sahip okullardaki öğretmenler arasında ortaya çıkan farklılıklarının nedenlerini irdelemeye dönük çalışmalar yapılmalıdır.

Yine öğretmenlerin sınıf yönetimi becerileri geliştirecek çalışmalara katılmaları özendirilmelidir. Günün şartlarına ve eğitim alanında ortaya çıkan gelişmelere uygun öğretim strateji, yöntem ve teknik ile materyal kullanmaları için gerekli önlemler alınmalıdır.

Öğretmenlerin öğrencileri değerlendirirken çağdaş ölçme ve değerlendirme yaklaşımlarında yararlanmaları sağlanmalıdır.

Bu araştırma 2004-2005 öğretim yılında varolan öğretim programlarına göre sınıf içi öğretim-öğrenme sürecinin betimlemek amacıyla yapılmıştır. Ancak, MEB 2005-2006 yılında ders öğretim programlarında değişikliğe gitmiştir. Benzer bir çalışmanın yeni uygulamaya başlanan programlar doğrultusunda da yapılması önerilmektedir.

KAYNAKLAR

ÇELİK, V. (2002) Sınıf Yönetimi. Ankara: Nobel Yayıncılık.

DEMİR, K. (2005) Tam Öğrenme Modeli. Eğitimde Yeni Yönelimler. (Ed: Özcan Demirel) Ankara: PegemA Yayıncılık.

PEHLİVAN, H. (2006) Eğitimde Temel Kavramlar. Ankara: Asil Yayıncılık

PEHLİVAN, H. (2008) Etkili Öğretim İçin Öğretmen Davranışları. Ankara: Asil Yayıncılık.

ÜSTÜNDAĞ, T. AYVAZ, Z. TUNCEL, İ VE ÇOBANOĞLU, F. (2008) İlköğretim 2. Sınıflarda Öğrenme Öğretim Sürecinin Betimlenmesine İlişkin Bir Durum Çalışması. İlköğretim Online, 7 (2), . <http://ilkogretim-online.org.tr>

YILDIRIM, A ve ŞİMŞEK, H. (2005). Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.